

Логвин М.М.

ЛОКАЛЬНІ РИНКИ ПРАЦІ В КОНТЕКСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦЕРЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Головним фактором, що формує регіональні ринки праці, є зв'язки з працевикористання, що полягають у залученні до господарського обігу центром-містом, що концентрує робочі місця, працездатне населення з прилеглих територій. Регіональний ринок праці являє собою взаємозв'язану сукупність локальних ринків праці, як

правило, в межах адміністративної області. Локальний ринок праці у регіоні (області) являє собою відносно замкнуту функціонально-територіальну одиницю, що складається з центра (як правило, адміністративного центру району) та прилеглої до нього зони, зв'язаної з центром стабільними зв'язками з працевикористання.

Локальні ринки праці формуються на основі зв'язків між окремими населеними пунктами. Головний принцип, за яким відбувається виділення таких утворень – замкнутість попиту й пропозиції робочої сили в їх межах. Під локальним ринком праці доцільно розуміти процеси суспільно-трудових відносин, що забезпечують відтворення, обмін та виконання праці, що відбуваються в межах низового адміністративного району, який являє собою суспільно-географічну систему відповідного рівня. Важливість дослідження локальних ринків праці зумовлюється зокрема тим, що саме на цьому рівні здійснюється безпосереднє практичне регулювання вказаних процесів. Умови ринків праці окремих територій є досить різноманітними, а конкретні завдання можна і необхідно розв'язувати за допомогою типових моделей і програм, бо всі процеси, що відбуваються в локальних ринках праці, є типовими.

Виходячи з цього положення на території Полтавського регіонального ринку праці виділяються 27 локальних ринків праці. Вони утворені на базі 25 адміністративних районів та двох міст обласного підпорядкування: Полтави, і Комсомольська. Збір інформації, контроль і керованість їх розвитком здійснюють районні центри зайнятості (РЦЗ), міські (МЦЗ), Кременчуцький, Миргородський та Лубенський об'єднані міські і районні центри зайнятості (МРЦЗ). У територіальному розрізі переважна частина ринку праці складається не з реальних, а з потенційних ринків праці.

Локальні ринки праці з найнесприятливішими характеристиками, де припинились дії до стимулу, до саморозвитку працересурсного потенціалу, трактуються як проблемні. Визначення масиву звернень з питань працевлаштування до установ державної служби зайнятості як масиву безробітних у близькому

майбутньому, дозволяє віднести локальні ринки праці з високою інтенсивністю звернень із питань працевлаштування в установи державної служби зайнятості до потенційних проблемних локальних ринків праці [0, с.17]. До потенційних проблемних локальних ринків праці відносять ті з районів, в яких інтенсивність звернень із питань працевлаштування до установ державної служби зайнятості є більшою 4% при будь-яких значеннях рівня безробіття. Взагалі ж як критеріальні доцільно використовувати показники структури; наприклад, інтенсивність звернень, що відмічається в 20-відсотковому (наростаючим підсумком) локальному ринку праці.

Полтавський регіональний ринок праці перебуває на початковому етапі становлення, бо ще не склалася масова пропозиція робочої сили з боку незайнятого населення. Відсутня і розгалужена ринкова інфраструктура, яка забезпечувала б швидку і ефективну адаптацію робочої сили. У цьому зв'язку актуальнішим є пошук оптимальних форм кількісно-якісного поєднання попиту на робочу силу та її пропозиції на основі гармонізації економічних відносин усіма суб'єктами відтворювального процесу. Спостерігаються помітні територіальні відмінності загального рівня зайнятості трудових ресурсів по адміністративних районах (локальних ринках праці).

Ринкам праці Полтавщини властива структурна й організаційна збалансованість. В цілому, локальні особливості зайнятості населення в області взаємопов'язані із режимом його загального відтворення. Народжуваність в індустриальних районах дещо нижча, ніж в аграрних, хоч різниця не істотна, оскільки соціально-економічний розвиток визначає уклад життя людей, і в кінцевому результаті відображається на демографічних процесах. В 1999 році

народжуваність в Кременчуцькому, Полтавському, Лубенському, Миргородському районах становила, відповідно 6,1‰, 6,8‰, 6,9‰, 6,9‰, в той час як в типових сільськогосподарських (Чорнухинський, Диканський, Чутівський) – відповідно, 9,5‰, 8,8‰, 8,6‰.

Збільшення значення регіонального аспекту проблеми зайнятості пов'язується, зокрема, із значною територіальною диференціацією рівня безробіття. Дані про число безробітних, їх соціально-демографічну структуру та про кількість і структуру вакантних робочих місць говорять про досить істотні відмінності у ситуації на локальних ринках праці. Чисельність незайнятих осіб, які перебували у 2000 році на обліку у 27 центрах зайнятості склала 108,4 тис. чол., що на 18,4% більше за 1999 рік, із них 87, 5 тис. чол. мали статус безробітного.

Одною з найголовніших проблем на ринку праці області є безробіття, що існує у відкритій та прихованій формах. Воно охопило всі адміністративні райони та міста обласного підпорядкування, але його рівень неоднаковий. Найбільше зареєстрованих безробітних в 2000 році було в Полтаві, Полтавському, Кременчуцькому, Миргородському, Лубенському, Гадяцькому районах, найменше – в Козельщинському, Чорнухинському, та Гребінківському районах. В такі роки тенденція не змінюється, змінилися лише абсолютні показники кількості безробітних. У районах, адміністративними центрами яких є міста обласного підпорядкування сконцентровано 35,0% усіх безробітних, і ще 19,6% безпосередньо в Полтаві і Комсомольську. У Карлівському, Котелевському, Машівському рівень безробіття перевищив 7%, у Великобагачанському – 8%, а в Гадяцькому, Диканському, Зіньківському, Чутівському становив понад 9%.

Середня тривалість безробіття в Полта-

вській області області в 2000 році досягла 12,1 місяців. В Пирятинському районі цей показник перевищує 16 місяців, Гадяцькому – 15, Зіньківському – 13 місяців.

Характерною ознакою стало те, що, починаючи з 1993 року, у складі безробітних почала зростати питома вага молоді до 28 років та жінок. В 2000 році частка безробітної молоді до 28 років складала понад 35% від всієї кількості безробітних, а частка жінок – біля 70%.

Чисельність незайнятих осіб, працевлаштованих службою зайнятості, в порівнянні з 1999 роком збільшилась в 1,3 раза, а в Оржицькому, Решетилівському, Чутівському районах та м.м. Полтава, Кременчук, Миргород – в 1,4-1,6 раза. Найвищий рівень працевлаштування в Гребінківському районі та Комсомольську, де роботу отримав майже кожен другий. Найважче вирішуються проблеми зайнятості у Великобагачанському, Гадяцькому, Диканському, Козельщинському, Котелевському, Машівському районах.

З метою розширення можливостей щодо забезпечення зайнятості осіб, особливо в локальних ринках праці, де зареєстровано найвищий рівень безробіття, ДСЗ проводиться організація громадських і сезонних робіт. В 2000 році до громадських робіт було залучено 16 тис. осіб, у тому числі 10,6 тисяч чол. з числа зареєстрованих незайнятих громадян. За останні шість років досягнуто найвищий рівень охоплення незайнятих осіб громадськими роботами – 9,8%, в окремих районах цей показник ще вищий: у Гребінківському – 45,7%, Машівському, Новосанжарському, Решетилівському – понад 19%, Чорнухинському, Глобинському, Великобагачанському, Котелевському – 15-18%. Організація сезонних робіт проводилась у Зіньківському, Карлівському, Лохвицькому, Новосанжарському, Ор-

жицькому, Шишацькому районах та в Кременчуці.

Одним з показників, що характеризують рівень безробіття є напруга – відношення безробітних до кількості вільних робочих місць (вакантних посад). Напруга за останні чотири роки на регіональному ринку праці дещо знизилась. Станом на 1.01.2001 року потреба підприємств, установ та організацій області в працівниках склала 2194 чол., внаслідок чого на одне вільне робоче місце (вакантну посаду) в середньому претендувало 22 особи, з числа тих, хто перебував на обліку (в 1996 році – 29 осіб), хоч це в 17,5 раза більше ніж в 1992 році. Середній показник по Полтавській області не відображає реальної напруги на ринку праці. У більшості локальних ринків праці напруга на одне робоче місце перевищує середньообласну, зокрема, в Котелевському вона становить 99 чоловік, у Великобагачанському, Гадяцькому, Глобинському, Зіньківському, Чорнухинському – відповідно, 129, 163, 101, 158, 112 осіб. Тільки в чотирьох районах та трьох містах обласного підпорядкування напруга менша за середньообласний показник: в Гребінківському – 18, в Козельщинському – 14, в Хорольському – 16, Чутівському – 22, в Полтаві, Лубнах, Комсомольську, відповідно 10, 14, 2 осіб на робоче місце. Для порівняння в 1992 році у 8 районах було менше одного безробітного на одне робоче місце, у 7 районах менше двох на місце. В 1993 році ситуація загострилася: районів, де менше одного чоловіка на місце – 5, менше двох чоловік на місце – в 6 районах, понад 5 чоловік у 9 районах. В цей період максимальне значення відмічається в Кобеляцькому районі – 30,3 безробітних на одне робоче місце. В такі роки показники відношення безробітних до кількості вільних робочих місць зростають. Середньообласний показник відношення

дорівнював у 1991 р. 0,05, в 1992 – 1,5, в 1993 – 2,3, а в 1996 – 11,0 безробітних на одне робоче місце (вакантну посаду).

У 2000 році у центрах зайнятості Полтавської області перебувало на обліку незайнятих 108441 чоловік, в тому числі 55,3% жінок. Найбільша питома вага незайнятих жінок зареєстрована в Полтавському та Решетилівському районах, відповідно 58,3% та 58,0%, в містах Полтаві та Комсомольську – 60,4% та 61,8%. Менше половини незайнятих жінки становлять лише в Кобеляцькому та Хорольському районах, 48,3% та 49,2%.

Як і в Україні складна ситуація є з безробіттям жінок, бо можливості їх працевлаштування, в тому числі після навчання, обмежуються нерозвиненістю ринкового механізму гнучких форм праці і робочого часу, слабким розвитком невиробничої сфери. Питома вага безробітних жінок в загальній кількості безробітних (значно вища ніж співвідношення чоловічого і жіночого населення в працездатному віці) складала в 1992 році 80,8%, в 2000 році – 68,5%, і мала тенденцію до зменшення. У міській місцевості вона істотно вища за середньообласний показник: в Кременчуці – 81,2%, в Полтаві – 76,0%, в Лубнах – 71,2%. У сільських районах показник жіночого безробіття вищий за середньообласний спостерігався тільки в Лохвицькому районі – 71,2%. Високі показники безробіття жінок виявлено в Новосанжарському районі – 66,2%, Гребінківському – 65,9%, найнижчі відмічено в Зіньківському та Великобагачанському районах, відповідно 54,3% та 54,6%. Адаптація жіночої пропозиції робочої сили до ринкового попиту на працю проходить досить складно. Так, у 2000 році із загальної чисельності незайнятих жінок було працевлаштовано в Полтавській області 26,6%, у чоловіків ці показники значно вищі.

Полтавська область належить до територій, які можуть бути віднесені до категорій потенційно кризових з точки зору наявних і прогнозних тенденцій розвитку ринку робочої сили. Сучасне безробіття, пов'язане з оновленням основних фондів, структурною перебудовою і приватизацією незначне. В основному воно викликане скороченням зайнятості на всіх державних підприємствах і в бюджетних організаціях. Процеси роздержавлення і приватизації ще практично впливають на зайнятість в локальних ринках праці

Для більшості нового покоління на ринку праці склались негативні тенденції: 1) підвищення цін призвело до падіння відносної ціни робочої сили; 2) великих розмірів досягло повне і часткове безробіття; 3) погіршилась якість праці; 4) посилилась диференціація заробітної плати за сферами зайнятості; 5) погіршились умови праці. Послабити їх вплив та покращити ситуацію на ринку праці можна за рахунок реструктуризації підприємств всіх галузей економіки, скорочення високих розривів у рівні оплати праці, покращення умов праці.

1. Литвиненко В., Хомра О. Проблемні локальні ринки праці: підходи до виділення // Україна: аспекти праці. – 1996. – № 2-3. – С. 14-19.